עין משפט
נר מצוה

מח א מיי' פ"ז מהל' נזירות הלכה ו:
מט ב מיי' פ"א מהל' טומאת מת הלכה א סמג עשין רלג:
נ ג מיי' שם פ"ב הל' ג סמג שם:
נא ד מיי' שם פרק ה הל' ג סמג שם:
נב ה מיי' פ"ב שם הל' ד:
נג ו מיי' שם הלכה ט:
נד ז מיי' שם הל' טו:

תורה אור השלם

1. וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקָבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: במדבר יט טז

נוסחת הריב"ן

א] דמטמא במגע: ב] ששחקו: ג] על פני השדה: ד] ויש לו: ה] מן:

פי' הרא"ש

אין עליהם בשר כראוי. וגם אין בו עצם כשעורה ר"י אומר אין הנזיר מגלח עליו אף על מגעו ועל משאו. ור"ל אומר הנזיר מגלח עליו ומקרא מרבי ליה לקמן דמטמא במגע ובמשא הלכך נזיר מגלח עליו ור"י סבר אף במגע ובמשא אינו מטמא: ר"י אמר אין הנזיר מגלח עליו. מדקתני על אבר מן המת שיש עליו בשר כראוי נזיר מגלח על אהלו ולא קתני אין עליו בשר כראוי למגעו ולמשאו אלמא אין הנזיר מגלח עליו. ור"ל אמר מדלא קתני בסיפא בהדי סככות ופרעות לאשמועינן דאבר שאין עליו בשר כראוי דאינו מגלח על מגעו ומשאו אע"ג דמטמא כדדרשי' בסמוך אלמא נזיר מגלח עליו: ור' יוחנן אמר לך כיון דשמעי' ליה מכללא דרישא. מדתנא יש עליהן בשר כראוי לאהלו. ולא תנן אין עליו בשר כראוי למגעו ולמשאו שמעי' ליה ולא אצטריך למתניה בסיפא: ופריך ר"ל וכל היכא דשמעי' מכללא לא תני בסיפא והא חצי קב עצמות וכו' והא חצי לוג דם וכו': ה"ג לאפוקי מדר"ע דאמר רביעית דם נזיר מגלח עליו דקאמר במתני' לקמן (כוותיה) לפני ר' אליעזר דמוכח דנזיר מגלח על רביעית דם מק"ו דעצם כשעורה. וא"ת הא נמי שמעי' ליה מכללא מדלא קתני לה גבי עצם כשעורה. אלמ' דאין הנזיר מגלח על מגעו ומשאו. וי"ל דמכללא לא שמעינן ליה דה"א דשפיר אתיא כר"ע. והא דלא תנייה (הם) [גבי] עצם כשעורה משום דהוי בכלל עצם כשעורה דמיניה אתי בק"ו: על פני השדה זה המאהיל על פני המת דמשמע מגע שהוא באויר על פני השדה והיינו אהל. ואע"ג דבפ' בהמה המקשה דריש רבי ישמעאל מהאי קרא להוציא עובר שבמעי אשה ור"ע דריש ליה לרבות גולל ודופק. נ"ל דהכא דריש מעל פני והתם דריש מהשדה מה שדה שהוא בגלוי להוציא עובר שבמעי אשה ולר"ע לרבות גולל ודופק שמונח על פני השדה: בחלל זה אבר מן החי. דהכי משמע שנתחלל ממקום חבורו: ויש בו כדי להעלות ארוכה. הכי גמירי ליה: חרב הרי הוא כחלל. דכיון דנגעה החרב במת נעשה אבי אבות הטומאה כמת עצמו. ולאו דוקא חרב אלא ה"ה כל כלי מתכות הנוגעים במת לפר"ת. ולר' יצחק מסמפונטי אף כלי שטף כמו שאפרש לקמן בע"ה: או במת זה אבר הנחלל מן המת דלמת שלם לא אצטריך דאפי' חרב שנגעה במת מטמא באהל: או בקבר זה קבר סתום שאין לו פתיחה בפותח טפח ומאהיל עליו אפי' שלא כנגד הטומאה דחשבינן ליה כאילו כולו מלא טומאה ובלבד שיהיה פותח טפח בין המת לגג הקבר אבל אם אין בו פותח טפח הוי טומאה רצוצה ובוקעת ועולה ואינה מטמאה מן הצדדים. והכי תנן פ"ז במס' אהלות נפש אטומה הנוגע בה מן הצדדים טהור מפני שהטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. ואם היה מקום הטומאה טפח על טפח על רום טפח הנוגע מ"מ טמא מפני שהוא כקבר סתום:

חצי קב עצמות אין רובע עצמות לא היכי דמי אילימא דאית בהון עצמות כשעורה תיפוק ליה משום עצם כשעורה אלא דאקמה אקמוחי על אבר מן המת ועל אבר מן החי שיש עליהן בשר כראוי: אין עליהן בשר כראוי מאי רבי יוחנן אמר א אין הנזיר מגלח עליהן ריש לקיש אמר הנזיר מגלח עליהן רבי יוחנן אמר אין הנזיר מגלח עליהן דהא קתני ברישא על אבר מן המת ועל אבר מן החי (א) וכו' שיש עליהן כזית בשר אין אבל אין עליהם לא ור' שמעון בן לקיש אומר מגלח מדלא קתני בסיפא ורבי יוחנן אמר לך כל היכא דמשמע מכללא לא קתני בסיפא והא חצי קב עצמות דמשמע חצי קב עצמות אין רובע עצמות לא וקתני בסיפא רובע עצמות התם אי לאו רובע עצמות הוה אמינא אפי' על מגעו ועל משאו לא להכי איצטריך למיתני רובע עצמות דעל אהילן הוא דאין הנזיר מגלח והא חצי לוג דם דשמעת מינה חצי לוג דם אין רביעית דם לא וקתני בסיפא רביעית דם התם לאפוקי מדרבי עקיבא [א] ב דאמר רבי עקיבא רביעית דם הבא משני מתים מטמא באהל האי אבר מן המת היכי דמי אי דאית ביה עצם כשעורה מ"ט דרבי יוחנן ואי דלית ביה עצם כשעורה מ"ט דריש לקיש אמר לך ריש לקיש לעולם דלית ביה עצם כשעורה ואפ"ה רחמנא רבייה דתניא 1 וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת (ב) על פני השדה זה ג המאהיל על פני המת בחלל ד זה אבר מן החי ויש לו להעלות ארוכה (ג) ה חרב ה"ז כחלל או במת ו זה אבר הנחלל מן המת או בעצם אדם ז זה רובע עצמות או בקבר ז זה קבר סתום דאמר

חצי קב עצמות כו' היכי דמי אי דאית בהו עצם כשעורה תיפוק ליה משום עצם כשעורה. ל"ע מאי קא פריך הא לענין אהל איירינן ועצם כשעורה לא מטמא באהל ואומר ר"י דסמיך אמאי דבעינן למימר בסמוך דבתר דתנן ברישא חצי קב דמשמע אבל פחות לא אמאי איצטריך למיתני בסיפא רובע עלמות דאין הנזיר מגלח עליו ומשני בסמוך דאייתי[1] למידק דפחות מחצי קב לא מגלח על אהילו אבל על מגעו ועל משאו מגלח וא"כ הוי עיקר רבותא דמתניתין לאשמועינן דעל מגעו ועל משאו מגלח ולכך דייק השתא פשיטא דעל פחות מחצי קב מגלח על מגעו ועל משאו ותיפוק ליה משום עצם כשעורה ומשני כגון דאקמה אקמוחי שטחן הדק כקמח או כעפר דכי האי גוונא לא מטמא משום עצם כשעורה:

אין עליהם בשר כראוי מאי. הא ודאי דעל אהילו לא יגלח כדקתני במתני' דוקא כשיש עליהם בשר כראוי אלא במגעו ובמשאו ובשאין שם עצם כשעורה:

רבי יוחנן אמר אין הנזיר מגלח. דהואיל[2] ואין בו עצם כשעורה: ור"ש בן לקיש אמר נזיר מגלח. על מגעו ועל משאו ואף כי אין בו עצם כשעורה וגם אין עליו בשר כראוי ואינו חשוב אבר לטמא באהל מ"מ חשוב לטמא במגעו ובמשאו כדדריש ליה מקראי בסמוך: ורשב"ל אומר נזיר מגלח מדלא קתני לה בסיפא. גבי אבל סככות ופרעות ואבר שאין עליו בשר כראוי אף במגעו ובמשאו לא יגלח מכלל דמטמא במגעו ובמשאו וכדדרשי' בסמוך: ור' יוחנן אמר לך הא קתני ברישא על אבר מן המת ועל אבר מן החי שיש עליו בשר כראוי [ולא קתני] אבל אין עליהם בשר כראוי למגעו ולמשאו. מ"מ [מגלח][3] ומדלא קתני הכי ש"מ דלא מגלח אפילו על מגעו ועל משאו אי אין שם בשר כראוי ולא איצטריך תו למיתניי' בסיפא א]: ורשב"ל אומר כל[4] היכא דשמע מכללא דרישא (אמר מר ד) לא קתני בסיפא: והא[5] ברישא תני חצי קב עצמות דמשמע חצי קב אין רובע לא ואפילו הכי הדר תנא בסיפא רובע עלמות: התם. אי לא תנא רובע עלמות ה"א דאפי' על מגעו ועל משאו לא יגלח להכי איצטריך למיתני רובע עצמות למימר דעל אהילו דוקא אין הנזיר מגלח הא על מגעו ועל משאו הנזיר מגלח: והא חצי לוג דם דשמעת מינה [חצי] לוג דם אין רביעית לא וקתני בסיפא רביעית דם: ה"ג התם לאפוקי מדרבי עקיבא ב] דאמר רביעית דם הבא משני מתים[6] וה"פ לאפוקי מר"ע דאמר בשילהי פירקין דעל רביעית דם דעל[7] מגעו ועל משאו מגלח: האי אבר מן המת היכי דמי אי דאית ביה עצם כשעורה מאי טעמא דרבי יוחנן. דאמר אין הנזיר מגלח על מגעו ועל משאו: ואי דלית ביה עצם כשעורה מאי טעמא דר"ש בן לקיש אמר לך ר"ש בן לקיש לעולם אימא לך דלית ביה עצם כשעורה ואפי' הכי רחמנא רבייה דתניא וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר על פני השדה זה המאהיל על פני המת. מדלא כתיב ג] אשר יגע במת אלא על דמשמע דמאהיל[8] איירי וכדאמר נמי בפ"ק דשבת (דף יז.) טימאוהו משום כלים המאהילים על המת רוצה לומר אפי' אין עליהם[9] ד]: בחלל זה אבר מן החי ויש בו כדי להעלות ארוכה. דהכי משמע אבר שנפל מגוף החי ונחתך: חרב הרי הוא כחלל. דכלי מתכות הנוגעים במת נעשים אבי אבות הטומאה כמת עצמו לטמא אדם הנוגע בו ה] מטמא[10] טומאת שבעה כנוגע במת עצמו או לטמא אדם הבא באהל אשר החרב בתוכו טומאת שבעה כבא אל אהל המת: או במת זה אבר הנחלל מן המת. ויש בו בשר כדי להעלות ארוכה דחשיב כמת עצמו: או בעצם אדם זה רובע עצמות. שמטמא באהל והלכה למשה מסיני היא דבעינן רובע וקרא אסמכתא בעלמא: סתום[11] דאמר מר טומאה בוקעת ועולה מן הקבר בוקעת ויורדת מן הקבר זה קבר[12] סתום אין לומר דהיינו שאין בו פותח טפח דההוא הוה טומאה רצוצה ולא מטמא אלא כנגד גופו של מת והכא איירינן דהקבר עצמו מטמא אפי' שלא כנגד המת אלא הכא איירי בקבר סתום בכל רוחותיו ויש בו פותח טפח בינו למת דיש חילוק בטומאה[13] רצוצה שהקבר עצמו מטמא באהל אפילו שלא כנגד המת והכי איתא בסיפרי או בקבר זה קבר סתום שמטמא כל צדדין אפילו ריקן שבו ודוקא שיש פותח טפח בין המת לקבר שעליו אבל אין פותח טפח אינו מטמא כל צדדין אלא טומאה בוקעת ועולה כנגדו דהיינו כנגד המת דוקא והביא רבינו שמשון נ"ע ראיה מפ"ז דאהלות (מ"א) נפש [אטומה] הנוגע בה מן הצדדין טהור מפני שהטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ואם היה מקום הטומאה טפח על טפח טמא מפני שהיא כקבר סתום והא דאמרי' (ברכות דף יט:) רוב ארונות יש בהן פותח טפח צריך לומר שאותן הקברים היו פתוחים מן הצד ואין[14] עליהן דין קבר סתום אם לא שכל הצדדים סתומים והכי תנן באהלות (פ"ג מ"ז) בית שהוא קמור תחת הבית יש בה פותח טפח וביציאתו פותח טפח טומאה בתוכו הבית טהור ג]: דאמר מר טומאה בוקעת ועולה. בכדי אייתה דהא לא איירי בקבר ועוד דקבר דהכא מטמא אפילו שלא כנגד הטומאה: ואילו

חצי קב עצמות. מיטמא עליו על מגעו ועל משאו ועל אהילו ועל רובע עצמות לא מיטמא ואפי' על מגעו ועל משאו: ותיפוק לי' משום עצם כשעורה. א] ומאי איריא רובע: אלא דאקמה אקמוחי. ב] ששחקן דק הרבה כמו קמח שנטחן שאין בו עצם כשעורה וקמ"ל דאי אית ביה חצי קב מיטמא על מגעו ועל משאו ועל אהילו פחות מחצי קב אפי' על מגעו אינו מיטמא לפי שאין בו עצם כשעורה: ושיש עליו בשר כראוי. ש"מ דכי אין עליו בשר כראוי שאינו מגלח: ריש לקיש אמר נזיר מגלח עליו. ממאי מדקא חשיב בסיפא על אלו שאין הנזיר מגלח אע"פ שמיטמא בהן ולא קתני בהדייהו אין עליו בשר כראוי אין הנזיר מגלח ש"מ דאע"ג דאין עליו בשר כראוי שהנזיר מגלח על (ג) אהילו: ור' יוחנן אמר לך. כל היכא דתני מידי (ד) ומשמע ליה (חד) מכללא כגון הכא דתני ברישא אם יש עליו בשר כראוי מגלח: אי לא. הדר תני לה בסיפא הוה אמינא אפי' על מגעו ועל משאו לא יהא נזיר מגלח להכי תנייה דעל אהילו הוא דאין הנזיר מגלח אבל על מגעו מגלח וכגון דלא אקמה אקמוחי ויש בו עצם כשעורה. ואידך נמי דקתני כגון הסככות והפרעות אע"ג דאיכא למשמע לה מכללא מדלא קתני ברישא לכי הדר תני להו משום דקא מיטמא בהן וצריך הזאה שלישי ושביעי: לאפוקי מדר"ע דאמר רביעית דם הבא משני מתים מטמא באהל. קמ"ל סיפא דממת אחד בעינא לה: האי אבר מן המת. שאין עליו בשר כראוי: היכי דמי אי דאית ביה עצם כשעורה. אמאי אינו מגלח על מגעו ומאי טעמא דר' יוחנן: ואי דלית ביה עצם כשעורה. ואין עליו בשר כראוי מאי טעמא דריש לקיש דאמר מגלח: ואפילו הכי רבייה. למגע: דתניא כו' על פני השדה זה המאהיל על פני המת. המוטל ג] בשדה מדלא כתיב יגע במת בשדה: בחלל זה אבר הנחלל מן החי. הנקלץ מן החי ויש ד] בו לעלות ארוכה: רובע עלמות. דמטמא באהל כדתנן [נד.] ואהל רובע עלמות אלא שאין הנזיר מגלח על אהילו: זה קבר סתום. שאין בו חלל טפח ה] בין המת והגולל שמטמא: דאמר

מסורת הש"ס

א) [סנהדרין ד. חולין עב. לעיל לח. מט:], ב) חולין ג. ע"ש פסחים יד:, ג) [ועי' עוד תוס' ב"ב ק: ד"ה ורומן],

הגהות הב"ח

(א) גמ' ועל אבר מן החי שיש עליהן בשר כראוי אין אבל כצ"ל ותיבת וכו' ותיבת כזית נמחק: (ב) שם או במת וגו' על פני השדה וכו' בחלל זה אבר הנחלל מן החי ויש בו להעלות ארוכה: (ג) רש"י ד"ה ריש לקיש וכו' שהנזיר מגלח על מגעו ולא על אהילו: (ד) ד"ה ורבי יוחנן וכו' מידי דמשמע ליה מכללא כצ"ל ותיבת חד נמחק והד"א עם ד"ה ואי לא לא מגלח לא הדר תני לה בסיפא הס"ד ואח"כ מ"ה הוה אמינא וכו' ברישא כי הדר:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (דאמר ר"ע ר"ד הבא משני מתים מטמא באהל) תא"מ (ועי' תוס'):

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוד"ה ר"י וכו' למתנייה בסיפא. כאן הס"ד ואח"כ מה"ד ורשב"ל אומר כל היכא דשמעינן מידי מכללא דרישא לא קתני בסיפא כצ"ל: ב] ד"ה התם וכו' מדר"ע דאמר רביעית דם הבא משני מתים. מן דאמר עד מתים נמחק: ג] ד"ה האי וכו' מדלא כתיב אשר. תיבת אשר נמחק וכ"ב בשדה: ד] בא"ד רוצה לומר אפי' אין עליהם. נ"ב ר"ל אין הכלים על המת ולא המת על הכלים. א"מ: ה] ד"ה חרב הרי וכו' לטמא אדם הנוגע בו טומאת שבעה וכו' כצ"ל:

הגהות התוספות

1. בס"א דאיית'. ובראשונים איתא דאייתר. 2. נ"ל הואיל. 3. תיבות מ"מ מגלח נמחק. 4. נ"ל וכל. 5. זהו המשך הדיבור הקודם. 6. תיבות הבא משני מתים נמחק. ובראשונים איתא לאפוקי מר"ע דאמר רביעית דם נזיר מגלח עליו. 7. נ"ל על. 8. נ"ל דבמאהיל. 9. נ"ל אין עליהם אהל. 10. תיבת מטמא נמחק. 11. נ"ל זה קבר סתום. 12. נ"ל והאי קבר. 13. נ"ל מטומאה. וכ"ה בס"א. 14. נדל"ל דאין.

מוסף רש"י

תיפוק ליה משום עצם כשעורה. דמטמא במגע אף לענין נזיר (מאירי בשמו). דאקמה אקמוחי. ומשום הכי לא מטמא במגע שאין לדקדוק עצמות דין רקב (שם). רביעית דם. היא חיותו של אדם ובלאו הכי לא איקרי מת עד שיהא בו שיעור מיתה (סנהדרין ד.). חרב הרי זה כחלל. בחלל חרב, הקיש חרב לחלל, מתכת שנגע במת הרי הוא אבי אבות הטומאה כמת עצמו, ושנגע בטמא מת הרי הוא אב הטומאה כמוהו, גזירת הכתוב הוא במתכת אלא טומאת מת ולא אצל שאר טומאות (פסחים יד:) טומאות של מת הראויות לטמא כלי, כגון מת והנוגע בו דהוי מיהא אב הטומאה, אם נגע בהם מתכות נעשה כיוצא בו ואם נגע במת הוי אבי אבות ואם בטמא מת נגע הוי אב, אבל ראשון ושני אין מטמאין כלים (חולין ג.).